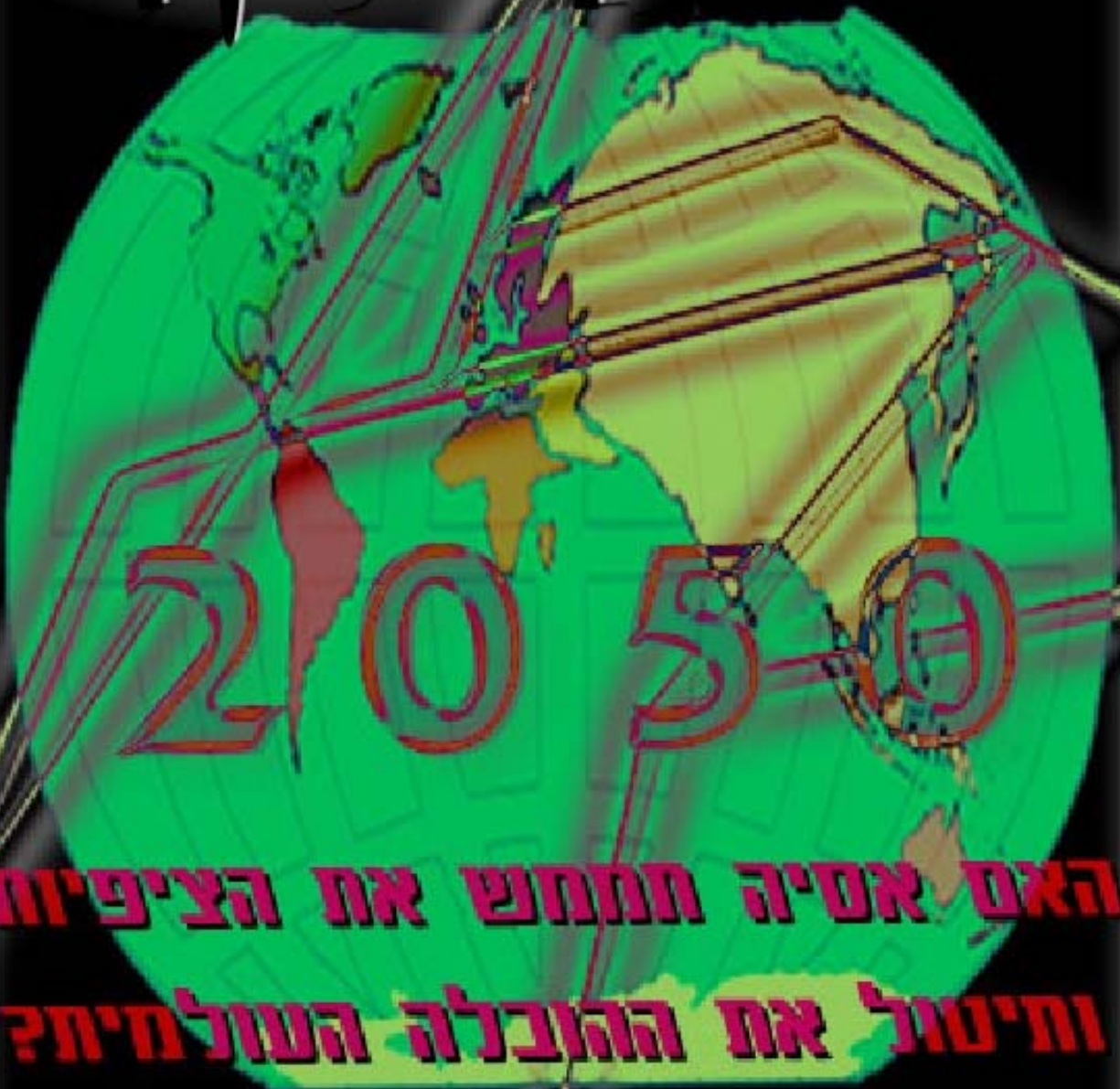

סיקור מחקר

**האם אסיה תחפש את הציפיות
ותיטול את ההובלה העולמית?**

עוד בגיליון: חילופי משמרות בקרמלין | תקדים קוסובו | רוחות של פיוס בקפריסין

מרץ 2008

תוכן העניינים

<u>דבר העורך</u> להתראות אירופה. שלום אסיה.	3
<u>המאה האסיאתית?</u> על השינוי במרכז הכובד העולמי במחצית הראשונה של המאה	4
<u>חילופי משמרות בקרמלין</u> תחילת עידן מדבדב	10
<u>תקדים קוסובו</u> על השלכות התמיכה המערבית בעצמאות הקוסוברית	13
<u>רוחות של פיוס</u> האם קפריסין מתקרבת לאיחוד?	16
<u>באוירה נינוחה</u> 20 שאלות טריוויה	18

אין להעתיק, לשכפל או לצטט את כל המאמרים או את חלקם ללא אישור מפורש מבעלי האתר. הצעת מאמרים לפרסום או בקשות להוצאת חומר ניתן להפנות ל-editor@sikurmemukad.com

בשער: אסיה משתלטת על העולם
עיצוב השער: תמר בוסתן

דבר העורך

סיום המלחמה הקרה הראשונה הביא מדינות רבות, כולל בנות ברית ותיקות של ארה"ב, לחפש דרך שתאפשר להן להתמקד בפיתוח עצמי ואזורי במקום להישאר תלויות בחסדי מעצמת-העל האמריקנית. התפתחות הסחר העולמי, תסכולן של המדינות המתפתחות מהמעמד הנחות להן זכו בארגונים העולמיים ועלייתן של מעצמות אזוריות, הובילו מדינות רבות להעדיף את שכונתן על פני הזירה העולמית.

"הפוגה מההיסטוריה", כך כינה את שנות ה-90 מזכיר המדינה וורן כריסטופר, בפרפרזה על מאמרו המפורסם של פוקוימה "קץ ההיסטוריה". בזו אחר זו, התגבשו הסכמי אינטגרציה אזורית ברחבי העולם. מדינות זניחות בזירה הגיאוגרפית, הפכו לחוליות חשובות במסגרות רב-לאומיות בעלות משמעות עולמית. משקלן של אלו בזירה העולמית צפוי לעלות ככל שנתקדם אל תוך המאה ה-21.

"המאה האסיאתית", כפי שהיא מכונה על ידי מספר גובר והולך של מומחים, צפויה להמשיך את תהליך נדידת ההגמוניה העולמית מערבה על פני הגלובוס – מאירופה לצפון אמריקה ובקרוב לאסיה. בהקשר זה, בחינת הסכמי האינטגרציה האזורית ביבשת הגדולה מכולן מקבלת משמעות מיוחדת.

המאמרים הנותרים בגיליון שזורים אלו באלו – ממאבקי הכוח בין המחנות הבולטים בקרמלין על רקע בחירתו הצפויה של דימיטרי מדבדב, דרך ביקורו של זה בסרביה המצומקת שלאחר העצמאות הקוסוברית, ועד השפעתה של זו על מאבקן של קבוצות אתניות ברחבי העולם.

מאבק אתני אחד שעשוי לבוא על פתרונו עוד השנה, הוא הסכסוך המפלג את קפריסין ב-34 השנים האחרונות בין האוכלוסייה היוונית והטורקית. בחודש שעבר ניצח דימיטריס כריסטופאס בבחירות לנשיאות חלקו היווני של האי. בחירתו של זה, הנשיא הקומוניסטי הראשון באירופה בשני העשורים האחרונים, צפויה להניע מחדש את יוזמת איחוד האי.

אלון לוי ויובל בוסתן
editor@sikurmemukad.com

המאה האסיאתית?

אלון לוי ויובל בוסתן

סיום המלחמה הקרה הראשונה, בעיני רבים, הוריד את המסך על המאה העשרים כולה. לאחריה, ובד בבד עם התבססות ארה"ב כמעצמת-על יחידה, התרבו הסימנים כי השינוי הגיאוגרפי-פוליטי הבא יעביר את מרכז הכובד לכיוונה של אסיה. האמנם צפוי שינוי כזה? כיצד ישפיעו המגמות השונות על מאזן הכוחות העולמי?

במאמר שהציג את המועצה לשיתוף פעולה במפרץ (GCC) [1], הצגנו את עקרונות תיאורית האינטגרציה הכלכלית של באלסה. התיאוריה מבחינה בין רמות שונות של הסכמי אינטגרציה אזורית רב-לאומית, מהסכם סחר מועדף וסחר חופשי, דרך איחוד מכסים ועד שוק משותף, איחוד כלכלי מלא ואינטגרציה כלכלית מוחלטת.

כפי שנכתב במאמר, היתרונות של שיתופי פעולה כלכליים הם רבים, ועל פי רוב מניבים רווחים לכל הצדדים. במהלך השנים, התרחבו חלק מהסכמי הסחר הרב-לאומיים בין מדינות שכנות לכדי הסכמים "יבשתיים". אלו יצרו שותפות כלכלית ותרבותית ובחלק מהמקרים גם שותפות פוליטית.

בצד היתרונות, ברור כי אינטגרציה מתקדמת בין מדינות שכנות אינה אפשרית תמיד. במקומות רבים בעולם, נלחמו מדינות שכנות לאורך ההיסטוריה, והאפשרות של איחוד ביניהן אינה ריאלית בעתיד הנראה לעין. שכנות אחרות נבדלות בשיטת המשטר שלהן ובאידיאולוגיה המאפיינת אותן. הן עשויות לקיים קשרים כלכליים ביניהן, אך ספק אם תוכלנה להימצא קרקע משותפת להסכם מתקדם יותר שיגרוור, בין היתר, התקרבות תרבותית.

העובדה כי הקושי למצוא מכנה משותף בין מדינות גובר ביחס ישראל למספר המדינות, מובילה לשכיחותם הנמוכה של הסכמי שיתוף פעולה רב-לאומיים. מרביתם נמצאים עדיין בשלב ההצהרתי או בשלבי תכנון מוקדם. באופן טבעי, המכנה המשותף לכל ההסכמים המתקדמים הוא איחוד על בסיס גיאוגרפי. כך, בכל יבשת מוצעת או קיימת כבר מסגרת רב-לאומית, שאמורה לקרב בין המדינות החברות בה, ולהיטיב עם כולן. בכל העולם, עומד מול עיניהם של מייסדי שיתופי הנחשב למוצלח לאומיים, השיתוף הנחשב למוצלח ולמתקדם מכולם - האיחוד האירופי.

האיחוד האירופי

הרעיון של איחוד באירופה נדון כבר בתחילת המאה ה-19, אך הוא קרם עור

שנה, ביקשה למסד את תפקיד נשיא האיחוד האירופי. הנקודה החשובה ביותר באמנה היא ביטול זכות הוטו השמורה למדינות האיחוד במגוון נושאים, ביטול שצפוי לשפר באופן דרמטי את מהירות ויעילות קבלת ההחלטות באיחוד. במטרה להימנע ממבוכה דוגמת דחיית החוקה במשאלים עם, סוכם כי האמנה תאושר במרבית מדינות האיחוד בהצבעה בפרלמנטים הלאומיים.

היתרונות של שיתופי פעולה כלכליים הם רבים, ועל פי רוב מניבים רווחים לכל הצדדים. במהלך השנים, התרחבו חלק מהסכמי הסחר הרב-לאומיים בין מדינות שכנות לכדי הסכמים "יבשתיים". אלו יצרו שותפות כלכלית ותרבותית ובחלק מהמקרים גם שותפות פוליטית.

בסוף 2007, הסתכם הייצור הכולל של מדינות האיחוד האירופי ב-14.5 טריליון דולר, המהווים 28.7% מהכלכלה העולמית, יותר מאשר כוח הייצור האמריקני [2]. שלושת המדינות הגדולות באיחוד - גרמניה, בריטניה וצרפת, אשר מהוות כמחצית מהמשק האירופי, נמצאות ברשימת שש הכלכלות הגדולות בעולם. בשנת 2050, על פי תחזיות של גופים שונים, לא תימצא אף אחת מהן בשישייה המובילה. לעומת זאת, כלכלת האיחוד כיחידה אחת, על פי אותן תחזיות, תהיה הרביעית בגודלה ב-2050, אחרי סין, הודו וארה"ב [3].

היקף המסחר של האיחוד האירופי עומד כיום על קרוב ל-3 טריליון דולר בשנה. שותפת הסחר הגדולה היא ארה"ב, המהווה יעד ל-25% מהייצוא, ומקור ל-14% מהייבוא של האיחוד. המשק האמריקני, השקול כאמור לזה של כלל האיחוד, צפוי להמשיך ולהוביל את הכלכלה העולמית בשלושת העשורים הראשונים של המאה לפחות.

מכיוון שכך, הצורך שלו בברית כלכלית "מתקדמת" נמוך יותר, ועיקר הקשרים הכלכליים שלו מתבצעים במסגרות של הסכמי סחר בילאטרליים או מולטילאטרליים.

וגידים רק במחצית השנייה של המאה ה-20. ב-1951 הקימו צרפת, מערב גרמניה, איטליה, בלגיה, הולנד ולוקסמבורג את הקהיליה האירופית לפחם ולפלדה. שש שנים מאוחר יותר נחתם הסכם רומא, שהיווה את הבסיס להקמת השוק המשותף. באותה שנה הוקמה גם הקהילה האירופית לאנרגיה אטומית (EURATOM).

ב-1967 נחתמה אמנת בריסל, שאיחדה בין שלושת ההסכמים ויצרה את "הקהילה האירופית". בשנות השבעים והשמונים הצטרפו לקהילה שש מדינות נוספות. בפברואר 1992 חתמו חברות הקהילה על אמנת מאסטריכט, שהרחיבה את הקשרים בין המדינות מהתחום הכלכלי לתחומי החוץ, הפנים, ההגירה והמשפט והובילה ליצירת האיחוד האירופי. 15 שנים לאחר מכן, עמד מספר המדינות החברות באיחוד על 27. את מטבע המשותף, ה"אירו", אימצו נכון ל-2008, 15 מהחברות באיחוד.

האיחוד האירופי לוקה בתפקודו בעקבות מנגנון ניהולי מסורבל. החלטות רבות הנוגעות לאיחוד חייבות להתקבל פה אחד, מה שמסכל כל יוזמה שמעוררת מחלוקת ולו הקלה ביותר. עקב כך, מתקשה האיחוד לרתום את העוצמה הכלכלית שלו להצלחה מדינית, בדומה למעצמות אחרות. בניסיון לשפר את המצב, קידמו המדינות המובילות באיחוד, וצרפת בראשן, יוזמה להצגת חוקה לאיחוד האירופי.

זו אמורה הייתה ליעל את תהליכי קבלת ההחלטות במוסדות האיחוד וליצור, בין היתר, תפקידים במשרה מלאה לנשיא האיחוד. היוזמה הועמדה למשאל עם בצרפת ובהולנד בחודשים מאי ויוני 2005 בהתאמה, אך נדחתה בשתי המדינות.

עלייתם של מנהיגים חדשים בשלושת המדינות המובילות - אנגלה מרקל בגרמניה, גורדון בראון בבריטניה וניקולא סרקוזי בצרפת, הפיחה רוח חדשה באיחוד. בדצמבר 2007 חתמו ראשי האיחוד על "אמנת ליסבון", המהווה גרסה מרוככת של החוקה שנגנזה. בדומה לחוקה, גם האמנה, שאמורה הייתה להיכנס לתוקף בתוך

אמריקה, שם תיתכן העמקת האינטגרציה הכלכלית באמצעות הקמת שוק משותף ובהמשך איחוד מוניטארי. לעת עתה, נראה כי איחוד שכזה ייטיב עם קנדה ומכסיקו, ופחות עם ארה"ב, אך ייתכן בהחלט כי הוא יהפוך אטרקטיבי גם בעיניי האמריקנים עם הנסיגה הצפויה בעוצמתם [5].

האמריקנים מקווים גם להקים אזור סחר חופשי על פני כל יבשת אמריקה. ב-2003 הציעו חברות נאפט"א להקים את "אזור הסחר החופשי של האמריקות" (FTAA). ההסכם המוצע יהדק את הקשר בין ארבע המסגרות הכלכליות הפועלות כיום ביבשת אמריקה – נאפט"א בצפון אמריקה, האיחוד המתהווה בדרום אמריקה, השוק המשותף של מרכז אמריקה (CACM), בו חברות גוואטמלה, אל סלוואדור, הונדורס, ניקרגואה וקוסטה ריקה, והקהילייה הקריבית (CARICOM), המאגדת את 15 המדינות הקטנות באזור. התוכנית לא זכתה לתמיכה בדרום אמריקה והיוזמה הוקפאה לטובת האצת תהליך האינטגרציה בין מדינות דרום אמריקה.

יעד מתבקש נוסף מבחינת מדינות נאפט"א הוא הסכם להקמת אזור סחר חופשי טרנסאטלנטי עם האיחוד האירופי (TAFTA). נכון ל-2008, יוזמה זו נמצאת עדיין בחיתוליה.

דרום אמריקה – יונאסור

דרום אמריקה נמצאת בתחילת תהליך לאינטגרציה מתקדמת בין כל מדינות היבשת. בשנת 2008 עוד פעלו ביבשת שתי מסגרות - מרקוסור (MERCOSUR), איחוד מכסים בין ברזיל, ארגנטינה, אורוגוואי ופרגוואי, וקהילת מדינות האנדים, אזור סחר חופשי בו חברות בוליביה, קולומביה, אקוודור ופרו. ונצואלה, הכלכלה השלישית בגודלה ביבשת, הייתה חברה בקהילת מדינות האנדים במשך 33 שנים עד שעזבה ב-2006 לטובת ניסיון הצטרפות למרקוסור. עם הצטרפותה, יעלה חלקו של המרקוסור בתוצר הדרום אמריקני ל-75%.

המסגרת הפוליטית של מרקוסור הוכיחה יעילות במהלך השנים. ב-1996, הצליחו חברות הארגון לסכל הפיכה צבאית בפרגוואי באמצעות איום בחרם כלכלי. שנתיים לאחר מכן חתמו המדינות על אמנת אושוואיה, שהציגה נוהל מפורש כיצד יפעל הארגון במידה והמסגרת הדמוקרטית באחת מהמדינות החברות בארגון תימצא בסכנה [6]. בשנים האחרונות החלה ברזיל להגביר את

טקס החתימה על הסכם רומא. צילום: ארכיון האיחוד האירופי

שלושת המדינות הגדולות באיחוד – גרמניה, בריטניה וצרפת, אשר מהוות כמחצית מהמשק האירופי, נמצאות ברשימת שש הכלכלות הגדולות בעולם. בשנת 2050, על פי תחזיות של גופים שונים, לא תימצא אף אחת מהן בשישייה המובילה.

צפון אמריקה - נאפט"א

ב-1 בינואר 1994 נכנס לתוקף הסכם הסחר החופשי של צפון אמריקה (NAFTA), בין ארה"ב, קנדה ומכסיקו. הסיכום על הקמת נאפט"א הושג בימיו האחרונים של ממשל בוש האב והחתימה הסופית בימי קלינטון, חרף התנגדותם של רוב חברי בית הנבחרים ממפלגתו. ההסכם, הרחבה של הסכם בילאטרלי בין ארה"ב לקנדה מ-1988, הביא להפחתת מכסים הדרגתית בתחומי המחשבים, הרכבים, הטקסטיל והחקלאות, והציג תקנות מחמירות להגנה על זכויות יוצרים.

נכון ל-2006, 35% מהייצוא האמריקני ו-26.4% מהייבוא האמריקני, נעשה במסגרת הנאפט"א. מבחינת קנדה, ההשפעה מטבע הדברים היא דרמטית יותר – 81.6% מהייצוא שלה הוא לארה"ב, ו-55% מהייבוא שלה, כשמכסיקו הופכת לשותפת סחר חשובה בעצמה, עבור הקנדים. נתוני המסחר של מכסיקו דומים לנתונים הקנדיים – 84.7% מהייצוא המכסיקני ו-51% מהייבוא המכסיקני, נעשים במסגרת המסחר עם ארה"ב. למרות נתונים אלו, הרי שמבחינת ארצות הברית, תרומתו של נאפט"א להגברת הסחר בין המדינות אינה חד-משמעית. המסחר בין ארה"ב לקנדה ולמכסיקו אמנם הוכפל ויותר בעשור הראשון לפעילות ההסכם, אך המסחר של ארה"ב עם כמה מדינות

אחרות צמח במהלך אותה תקופה בשיעור חד יותר.

סקרים תקופתיים מלמדים כי קיימת שביעות רצון מנאפט"א בכל צפון אמריקה, למרות שאזרחי שלושת המדינות מאמינים כי ההסכם מייטיב יותר עם שכנותיהן [4]. מנקודת מבטה של ארה"ב, לקשרים עם שכנותיה מדרום ומצפון חשיבות אסטרטגית. עתודות הנפט של שלוש מדינות ההסכם עומדות על 212.7 מיליארד חביות, כ-16% מכלל עתודות הנפט העולמיות. לו נדרשו מדינות הנאפט"א להתבסס אך ורק על ייצור הנפט בצפון אמריקה, היו מספיקות העתודות ל-23 השנים הבאות.

נכון לסוף 2007, התוצר האמריקני מהווה כ-88% מכלל התוצר של מדינות הנאפט"א, עובדה ההופכת את ההגמוניה האמריקנית לבלתי מעורערת. הייצור בשלושת מדינות הארגון הגיע ב-2007 ל-15.7 טריליון דולר, או 31.1% מהתוצר העולמי.

לנוכח תחזיות המציבות את סין והודו כשתי הכלכלות הגדולות בעולם באמצע המאה מחד, ומאידך התהוותם של מסגרות רב-לאומיות הדוקות באירופה, בדרום אמריקה, באפריקה, במפרץ הפרסי ובמזרח אסיה, הרי ששדרוג מסגרת נאפט"א יהפוך מתבקש, ומשלב מסוים אף הכרחי לאמריקנים, כשהענקיות האסיאתיות תסגורנה את הפער. שדרוג כזה כבר נבחן בצפון

נשיא ונצואלה צ'אבו עם נשיא ברזיל. האם ונצואלה תמתן את מדיניות החוץ שלה? צילום: אייג'נסייה ברזיל

שיתוף הפעולה עם הודו ודרום אפריקה, והשלוש אף בוחנות אפשרות להקים אזור סחר חופשי בין המרקוסור, איחוד המכסים של אפריקה הדרומית והודו [7].

החל מ-2006, התגברו הקולות שקראו ליצור מסגרת חדשה - "איחוד אומות דרום אמריקה" (UNASUR). מסגרת זו אמורה לאחד בין שתי המסגרות הקיימות בדרום אמריקה, על פי המודל של האיחוד האירופי. ליונאסור נקודת פתיחה מצוינת ביחס לאיחודים אזוריים אחרים - 95% מהאוכלוסייה היא משתייכת לדת אחת, נצרות, והרוב המכריע דובר ספרדית או פורטוגזית. העובדה כי הארגון יכלול רק 12 חברות, לעומת 27 באיחוד האירופי ו-53 באפריקה, צפויה למנוע סרבול בקבלת החלטות בפרלמנט של האיחוד החדש.

מרכז האיחוד, על פי המסתמו, יוקם בקיטו בירת אקוודור, מעין פשרה בין המעצמות האזוריות, המזכירה את הבחירה בבריסל כבירת האיחוד האירופי. ריכוז גבוה של משאבי טבע, יחד עם העובדה כי מדובר בקבוצת מדינות עם אוכלוסייה צעירה - בני ה-65 ומעלה מהווים רק 7.2% מאוכלוסיית היבשת, מבטיחים אף הם עתיד ורוד ליונאסור.

בדצמבר 2007 הקימו מדינות היבשת את "בנק הדרום". נשיא ונצואלה צ'אבו, שהעניק את מירב המימון הראשוני לבנק, הכריז כי הוא מיועד להוות אלטרנטיבה לקרן המטבע הבינלאומית ולבנק העולמי. לעומתו, נציגים משתי המדינות הגדולות ביבשת, ארגנטינה וברזיל, העדיפו להדגיש את היתרונות הצפויים לבנק בפיתוח אמריקה הלטינית. חודש לאחר מכן, הקימו ונצואלה, ניקרגואה, בוליביה וקובה בנק משלהן, במסגרת ארגון "האלטרנטיבה הבוליבארית לאמריקות" (ALBA) בו הן חברות. ונצואלה צפויה להיות הספונסרית העיקרית של פעילות הבנק, שאמור להעמיק את שיתוף הפעולה הכלכלי בין המדינות המייסדות.

בסוף 2007, הסתכם הייצור של מדינות דרום אמריקה בכ-2.1 טריליון דולר בשנה, יותר מאיטליה, הכלכלה השביעית בגודלה בעולם באותה שנה, ובסה"כ כמעט 4% מהפעילות הכלכלית העולמית. המדינה המובילה ביבשת היא ברזיל, המייצרת למעלה ממחצית מהתוצר של היבשת, ואחריה ארגנטינה וונצואלה המייצרות 11.5% ו-8% מתוצר היבשת בהתאמה.

על פי תחזיות הבנק העולמי, צפויה ברזיל להפוך לכלכלה החמישית או השישית בגודלה בעולם עד אמצע המאה, מה

מדינות הציר הלטיני ביונאסור - ונצואלה, בוליביה ואקוודור, מייצרות "רק" 10.5% מהכלכלה המאוחדת. לאור הסיכוי הגבוה להתהוותו של האיחוד, קשה לראות כיצד תתנהלנה מדינות הציר הלטיני ביום בו יבקש היונאסור לקדם מדיניות מתונה או להתקרב לארה"ב

האירופי, ובעיקר צרפת, איטליה וגרמניה, וכן ארה"ב וסין.

במפרץ הפרסי, הקימו חברות ה-GCC שוק משותף בינאר האחרון, והן נמצאות במו"מ מתקדם בדרך לאימוץ מטבע משותף ולהקמת בורסה משותפת.

אסיה

באוקטובר 2003 פרסם בנק ההשקעות גולדמן-זקס תחזית, בה הוצגו ארבע הכלכלות להן מירב הפוטנציאל להתברג בצמרת הכלכלית העולמית עד שנת 2050: ברזיל, הודו, סין ורוסיה (המכונות בקיצור "BRIC"), על שום ראשי התיבות של שמותיהן באנגלית. על פי התחזית, סין והודו תהיינה דומיננטיות בתחום מוצרי הצריכה והשירותים, בעוד ברזיל ורוסיה תבלוטנה בתחום אספקת חומרי גלם. השווי המשותף של מדינות BRIC צפוי לעבור את השווי המשותף של שש המעצמות הכלכליות "הוותיקות" - ארה"ב, יפן, גרמניה, בריטניה, צרפת

ואיטליה, עד שנת 2050. כדי להגשים את התחזית, עומד בפני מדינות BRIC האתגר לנהל משק הצומח במהירות במשך עשרות שנים. לא עניין של מה בכך. בדצמבר 2005, פרסמו אנשי גולדמן-זקס דו"ח המשך, בו דיווחו כי צמיחתן של מדינות BRIC בשנתיים שחלפו מהתחזית המקורית הייתה מהירה יותר.

שמבטיח לה את המשך מעמדה כמדינה הדומיננטית ביותר באזור. מדינות הציר הלטיני במסגרת זו - ונצואלה, בוליביה ואקוודור, מייצרות "רק" 10.5% מהכלכלה המאוחדת. לאור הסיכוי הגבוה להתהוותו של איחוד כלכלי מתקדם בדרום אמריקה, קשה לראות כיצד תתנהלנה מדינות הציר הלטיני ביום בו יבקש היונאסור לקדם מדיניות מאוחדת מתונה בזירה העולמית, או להדק את הקשרים עם ארה"ב.

אפריקה והמפרץ הפרסי

בגיליון שעבר סקרנו שניים מהאיחודים הקרובים לאזורנו - האיחוד האפריקני והמועצה לשיתוף פעולה במפרץ. האיחוד האפריקני מתקדם כיום על פי תוכנית מוגדרת, בדרך לאינטגרציה יבשתית מלאה, בדומה למתכונת של האיחוד האירופי. תהליך זה אמור להסתיים סופית ב-2034.

הייצור האפריקני הסתכם ב-סוף 2007 בכמעט טריליון דולר, שהיוו כ-2% מסך הייצור העולמי. שני שלישים מהייצור ביבשת מגיע מהאזור שמדרום לסהרה. המדינות הבולטות באיחוד הן דרום אפריקה, המייצרת כ-25% מסך התוצר של היבשת, ואחריה ניגריה, אלג'יריה ומצרים המייצרות כ-10% מתוצר האיחוד האפריקני כל אחת. שותפות הסחר הגדולות של אפריקה הן האיחוד

תגרוור קבלה גם של רוסיה, לשם יצירת איזון בין חברות הארגון.

עם התקרבותן של שתי האחרונות למסגרת העל-מדינית שמובילה הודו, עולה הסבירות לשיתוף פעולה בין SAARC לבין הארגון לשיתוף פעולה של שחאיי (SCO), המסגרת העל-מדינית בה חברות רוסיה, סין, קזחסטן, קירגיזסטן, טג'יקיסטן ואוזבקיסטן. שלוש מחברות SAARC – הודו, איראן ופקיסטן, נהנות ממעמד של משקיפות ב-SAO. שיתוף פעולה אפשרי בין SAARC ל-SAO, מבחינתה של הודו לפחות, לא יתקדם מעבר להסכם סחר. על רקע יחסיה המתהדקים של הודו עם ארה"ב והגוש הדמוקרטי, יבקשו בדלהי להשתמש בקשר SAARC-SAO רק על מנת לשמר יחסים יציבים עם רוסיה וסין, יציבות שתסייע לשגשוג הכלכלי.

ארגון ASEAN, שהוקם ב-1967, מאגד 10 מדינות בדרום מזרח אסיה – אינדונזיה, הפיליפינים, סינגפור, מלזיה, וייטנאם, תאילנד, מיאנמר, ברוניי, קמבודיה ולאוס. מדינות הארגון ייסדו ביניהן הסכם סחר חופשי ב-1992, והן משתפות פעולה בתחומים רבים, ביניהם תעופה אזרחית, ספורט וחינוך. למעלה מחצי מיליארד בני אדם חיים במדינות ה-ASEAN, והן מייצרות יחדיו טריליון דולר בשנה, שהם כ-2% מהכלכלה העולמית.

ב-1999 חתם הארגון על הסכם שיתוף פעולה עם שלושת הכלכלות הגדולות במזרח היבשת – יפן, סין ודרום קוריאה. המסגרת המשותפת, המכונה ASEAN+3, מנסה לקדם יוזמות דוגמת הסכם סחר כולל בין 13 החברות ואף איחוד מוניטארי. הבדלי המשטרים והאינטרסים, בעיקר בין יפן לסין, הופכים את האפשרות של איחוד מתקדם מעבר לאזור סחר חופשי, לקלושה. נכון לתחילת 2008, יפן ודרום קוריאה מבקשות לקדם את היוזמה ללא קשר לסין, שמצידה מביעה הסתייגות מהרעיון.

בחינת יחסי הכוחות ביבשת מצביה את הודו באופן ברור כלשון המאזניים. עם התחזיות הורודות לגבי הצמיחה הכלכלית שלה תתממשנה, הרי שבעתיד הלא-רחוק היא תהפוך ללשון המאזניים במערכת העולמית כולה. כמדינה דמוקרטית וכמעצמה כלכלית בעלייה, המסגרת האזורית הטבעית ביותר להודו היא "הקשת הדמוקרטית", אותה ברית מדינית מתהווה עם שלוש הדמוקרטיות המשמעותיות השוכנות ממזרח לה – יפן, דרום קוריאה ואוסטרליה. הייצור

פרופסור סמואל הנטינגטון, בספרו המפורסם "התנגשות הציוויליזציות", חילק את אוכלוסיית העולם לתרבויות-על שונות, ציוויליזציות. באסיה, הציג הנטינגטון את המגוון הרחב ביותר – הציוויליזציה הסינית, הציוויליזציה ההודית והציוויליזציה הרוסית. אליהן צרף הנטינגטון כאפשרות חלוקה גם את המדינות הבודהיסטיות ואת המוסלמיות, הנחשבות כבעלות מאפיינים תרבותיים שונים.

השונות ביבשת הופכת לבלתי סבירה כל יוזמה להקמת איחוד כלל יבשתי. בהיעדרו של זה, גדלה חשיבותן של הסכמי האינטגרציה הקיימים, הן עבור המעצמות והן עבור המדינות הקטנות ביבשת.

בעוד קבוצת המעצמות הכלכליות

הוותיקות כוללת רק מדינה

אסיאתית אחת – יפן, הרי

שהתחזיות מבטיחות 3 מעצמות

אסיאתיות (כולל רוסיה) בקבוצת

BRIC, ו-7 מ-11 מדינות

אסיאתיות בקבוצת ה-N11.

כיום, פועלות במזרחה ובדרומה של אסיה שתי מסגרות סחר רב-לאומיות עיקריות: הארגון הדרום-אסיאתי לשיתוף פעולה אזורי (SAARC) והארגון של מדינות דרום-מזרח אסיה (ASEAN).

ארגון SAARC הוא הארגון האזורי הגדול ביותר בעולם במושגים של אוכלוסייה. הוא הוקם ב-1985, וחברות בו הודו, בנגלדש, סרי לנקה, נפאל, אפגניסטן, פקיסטן, בהוטן והאיים המלדיביים. הארגון ייסד אזור סחר חופשי ב-2006, והחברות בו מייצרות כ-1.1 טריליון דולר. עם זאת, SAARC אינו נחשב למסגרת יעילה במיוחד, בשל המתחיות הפוליטית המתמשכת בין הודו ופקיסטן.

על משקיפות הארגון נמנות, נכון ל-2008, סין, יפן, האיחוד האירופי, ארה"ב, דרום קוריאה ואיראן. סין אף פועלת להתקבל לארגון כחברה, יוזמה הנתמכת על ידי בנגלדש, נפאל ופקיסטן. רוסיה צפויה לקבל מעמד של משקיפה, וככל שהדברים תלויים בהודו, הרי שקבלת סין לארגון

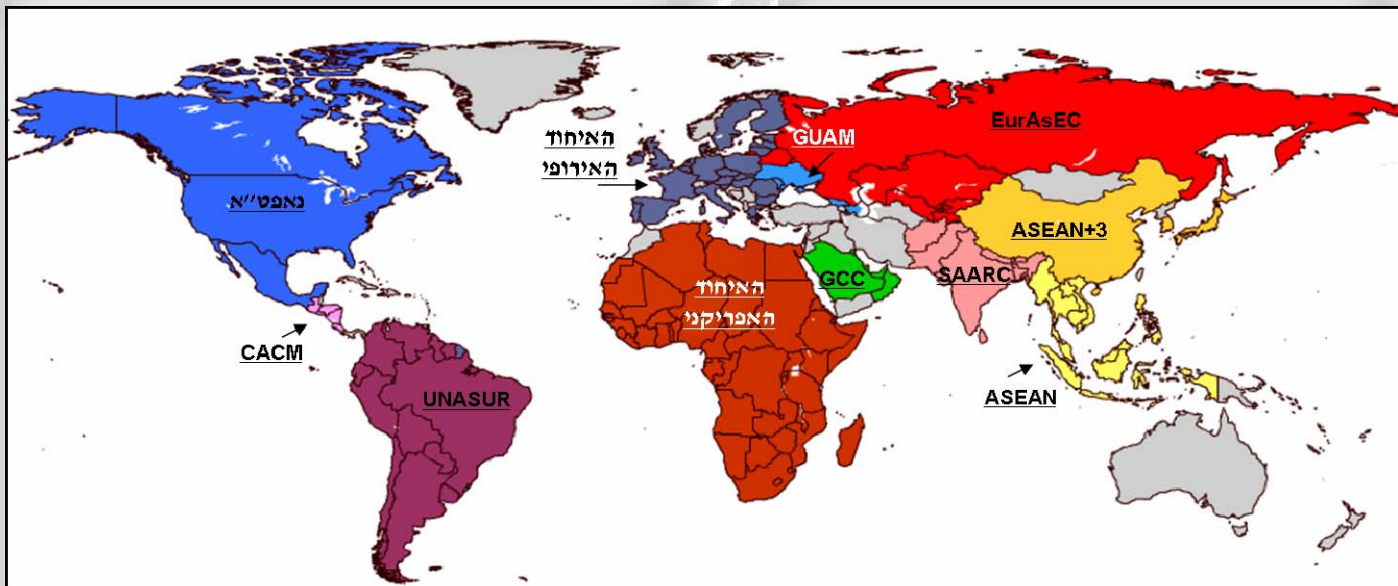
בנוסף, לאור החשיבות שייחסו לכלכלים למודל של ארבע המדינות, ביקשו אנשי בנק ההשקעות לבחון מיהן המדינות "הבאות בתור" לחוות צמיחה מהירה בדרך, אולי, לצמרת העולמית. 11 מדינות נכללו בקבוצה הזו, שכונתה N11: אינדונזיה, טורקיה, בנגלדש, פקיסטן, איראן, מכסיקו, וייטנאם, מצרים, ניגריה, פיליפינים וקוריאה. שתי הכלכלות המובילות ברשימה הן מכסיקו וקוריאה, בתנאי שזו תתאחד עם הצפון.

בכל אחת מהמדינות בקבוצה 50 מיליון תושבים לפחות. רק 3 מדינות בעולם עם כמות תושבים גדולה יותר נעדרות משלושת הקבוצות הכלכליות המובילות - G6, BRIC, N11: אתיופיה, הרפובליקה הדמוקרטית של קונגו ותאילנד. שלושתן סובלות מחוסר יציבות שלטונית. מבין השלוש, נראה כי לתאילנד הסיכוי הטוב ביותר לזנק קדימה.

בינואר 2007, פורסם דו"ח נוסף, שהתמקד הפעם בהודו. בדו"ח החדש נטען כי התחזיות המוקדמות לגביה היו פסימיות. על פי התחזיות המעודכנות, תחלוף הודו על פניה של ארה"ב בתחילת העשור החמישי של המאה הנוכחית.

למרות דברי ביקורת שונים שנשמעו על תחזיות אלו – חלקן טענו כי הן אופטימיות מדי ואחרות כי הן ממעיטות ביכולתה של הכלכלה האמריקנית להתפתח, הרוב המכריע של הכלכלנים הכיר במסר החד-משמעי העולה מהן: בעוד קבוצת המעצמות הכלכליות הוותיקות כוללת רק מדינה אסיאתית אחת – יפן, הרי שהתחזיות מבטיחות 3 מעצמות אסיאתיות (כולל רוסיה) בקבוצת BRIC, ו-7 מ-11 מדינות אסיאתיות בקבוצת ה-N11 (8 מ-12 במידה ותאילנד תתייצב פוליטית). המאה ה-21, כך נראה, תהיה "המאה האסיאתית". מכיוון שכך, עולה חשיבותם של תהליכים גיאופוליטיים ביבשת.

המגוון באסיה, המאוכלסת ביותר עם כמעט שני שלישים מתושבי העולם, יוצא דופן. בחינת סוגי המשטר במדינות היבשת מציגה הכל מהכל - דמוקרטיה ודיקטטורות, משטרים אוטוריטאריים ומשטרים קומוניסטיים, אוטוקרטיות מלוכניות וחונטה צבאית. רמת החיים במדינות היבשת נעה מקצה לקצה אף היא. כך, יפן, דרום קוריאה, סינגפור וטיוואן נהנות מרמת חיים דומה למערב אירופה, בעוד בצפון קוריאה, אפגניסטן ומיאנמר, רמת החיים הממוצעת היא מהנמוכות בעולם.

מסגרות האינטגרציה האזוריות הבולטות בעולם

על פי הדו"חות של גולדמן-זקס, המצוטטים תדיר במחקרים שונים בתחום, צפוי התוצר הסיני לעקוף את זה האמריקני ב-2039. הודו צפויה לחלוף על פני ארה"ב שנים ספורות לאחר מכן, ולהתייצב בפסגה העולמית לצד סין לקראת אמצע המאה.

חלוקת העולם לגושים כלכליים, התבססותן של שלוש מעצמות-על כלכליות, ירידת כוחה של אירופה ועלייתן של מעצמות באסיה, דרום אמריקה ואפריקה, מצביעות כולן על מעבר מתקרב של מרכז הכובד העולמי.

במאות ה-15 עד ה-19 היה מרכז הכובד העולמי באירופה. שתי מלחמות העולם התישו את היבשת הזו, ומרכז הכובד עבר מערבה לאוקיאנוס האטלנטי. יחסי ארה"ב ואירופה היו למשפיעים ביותר בעולם, כשמרכז משני מבחינה כלכלית התקיים במסגרת היחסים בין ברה"מ ומזרח אירופה. לאחר קריסת הגוש הקומוניסטי, נראה היה כי וושינגטון היא המכריעה היחידה בסוגיות עולמיות. המאה ה-20 כולה כונתה בעבר המאה האמריקנית, הגדרה מעט שנויה במחלוקת, אך אין ספק שסוף המאה ה-20 הייתה "אמריקנית" בהקשר הזה.

יפן, סין והודו מרכיבות את חלק הארי של הכלכלה האסיאתית, הקוראת תיגר על ההגמוניה הכלכלית האמריקנית. מרכז הכובד אם כן, החל לעבור משנות ה-90 ועד ימינו מערבה מארה"ב, אי שם אל האוקיאנוס השקט. באופן סמלי הוקם ב-1989 הארגון לשיתוף פעולה אסיה-פאסיפיק (APEC), בו חברות מדינות צפון אמריקה, לצד רוסיה סין ויפן. הודו, אשר אינה חברה בארגון,

אמריקה, באפריקה ובמפרץ הפרסי, צפויות לנצל את המאבק הבין-גושי לצרכיהן, קרי – לפעול במשותף, כל מסגרת באזור, על מנת למקסם את התמורה שתקבלנה משני הגושים המתחרים בתמורה לשיתוף פעולה.

הודו, כאמור, צפויה להפוך לאחד הגורמים המשפיעים ביותר בזירה העולמית בתוך עשור או שניים. במידה ותצליח להקים ברית מוצלחת עם שלוש הדמוקרטיות הגדולות במזרח אסיה, תישאנה אלו את עיניהן במשותף, באופן טבעי, לגוש הדמוקרטי.

נדידת ההגמוניה

את עיקר עוצמתן הכלכלית, בהווה ועוד יותר מכך בעתיד, חבות מדינות אסיה להיבט הדמוגרפי. בעוד מדינות האיחוד האירופי מתמודדות עם התעוקה הכלכלית כתוצאה מהזדקנות האוכלוסייה, ומדינות אפריקה, מן העבר השני, חסרות תשתית כלכלית ושלטונית על מנת לנצל את אוכלוסייתן הצעירה, מציגות כיום כמה מהמדינות האסיאתיות הגדולות שילוב מנצח.

בהשוואה לאירופה, מספר הקשישים האסיאתים קטן בחצי ומספר הצעירים גדול כמעט כפליים. נתונים אלו מיתרגמים לאוכלוסייה עובדת עצומה באסיה. העובדה כי מרביתה אינה נהנית מתנאים סוציאליים מינימאליים כמו אלו הנהוגים במערב, הופכים את שווקי העבודה האסיאתיים ליעד קורץ לתאגידים אמריקנים ואירופים, ותורמים לצמיחה הכלכלית של היבשת.

המשותף של שלושת אלו, המחזקות בשנים האחרונות את היחסים הבילאטריים ביניהן, הסתכם בסוף 2006 ב-6 טריליון דולר, שהיוו 12.5% מסך הייצור העולמי באותה שנה.

קיימות מספר בעיות מהותיות שתצרכנה לבוא על פתרונן בכל תהליך של אינטגרציה כלכלית עם הודו. רמת החיים הממוצעת בהודו נמוכה ביחס לדמוקרטיות האחרות, פער שהוביל באיחודים אזוריים אחרים דוגמת האיחוד האירופי, להגירה המונית מהמדינות העניות לעשירות יותר. במקרה של הודו, שאוכלוסייתה גדולה כמעט פי שישה מהאוכלוסייה המשותפת של יפן, דרום קוריאה ואוסטרליה, תידרשנה המדינות להציב מכסות להגירה, בד בבד עם כל איחוד שיאפשר חופש תנועה. בנוסף, ריחוקה הגיאוגרפי וייחודה התרבותי יהוו אתגר לברית הדמוקרטית העתידית. במידה וזו תקום, הרי שסין תאלץ למצוא מסגרת חלופית. במקרה כזה, תגבר הסבירות לברית בין המדינות הלא-דמוקרטיות במזרח אסיה ובין הארגון לשיתוף פעולה של שנחאי.

השנים הבאות

ככל שנתקדם אל תוך המאה ה-21, צפויים תהליכי אינטגרציה כלכלית לעצב מחדש את הכלכלה העולמית. משקלן של בריתות אזוריות יגבר על פני המסגרות המדיניות. מזווית הראייה של המלחמה הקרה השנייה, הציר המרכזי בגוש הדמוקרטי מורכב מארגון נאפט"א ומהאיחוד האירופי, בעוד הגוש הריכוזי ישתת על אזורי הסחר החופשי בהם תפעלנה רוסיה וסין, או על אזור מאוחד כזה. המסגרות הרב-לאומיות בדרום

Perspective", University of California, 01/06/2004

6. "Economic Integration as a Means for Promoting Regional Political Stability: Lessons from the European Union and MERCOSUR", T. A. O'Keefe, Mercosur, Consulting Group, 22/04/2004

7. "Joint declaration of second IBSA summit", 17/10/2007

מנסה אף היא להצטרף, בתמיכתן של ארה"ב, יפן ואוסטרליה, בנות בריתה

האסטרטגיות. אך אליה וקוץ בה - גם ארה"ב ישנם אלו החוששים כי הצטרפותה של הודו תחזק את הזרם הדמוקרטי בארגון, אך עוד יותר מכך את זה האסיאתי. כיום, APEC הוא אחד הארגונים היחידים בעולם אם לא היחיד, שבו חברות גם סין וגם טאיוון. חברות בו גם רוב מדינות ה-ASEAN, הגוש של דרום מזרח אסיה.

למעשה, כפי שניתן להבין, ההיעדרות הבולטת ב-APEC, הנגזרת כמובן מסיבות גיאוגרפיות אך היא עדיין בעלת משמעות סמליות, היא של מדינות האיחוד האירופי. בעבר, היו למדינות אירופיות כבריטניה, צרפת, פורטוגל, הולנד, ספרד ואחרות אינטרסים רבים באזור זה של העולם, אולם כיום השפעתן מועטה ביותר. המסגרת של APEC עדיין דינאמית ביותר והיא מהווה יצור כלאיים בין הסכם סחר לפרוורם התייעצות פוליטי בו נפגשים מדי שנה מנהיגי ארה"ב, רוסיה, סין, יפן ומדינות אחרות.

האם ההגמוניה העולמית תוסיף ותנוע מערבה, הפעם אל פנים היבשת האסיאתית? אם לשפוט על פי התחזיות הכלכליות והדמוגרפיות, יש להניח כי משקלה הסגולי של היבשת בכל הקשור להיבטים המדיניים, ביטחוניים וכלכליים של העולם, יכריע את הכף. איש לא יופתע אם במחצית השנייה של המאה, החלטות עולמיות יתקבלו יותר בניו-דלהי, שנחאי, טוקיו ומקומות אחרים באסיה, מאשר בושינגטון, ברלין, לונדון או פריז.

הערות

1. סיקור ממוקד, פברואר 2008

2. The CIA's World Factbook, 2008

3. Roopa Purushothaman, "The Brics' Path to 2050: A Dramatically Different Global Economy", Goldman Sachs, 2005

4. Stephen J. Weber, "In Mexico, U.S. and Canada, Public Support for NAFTA Surprisingly Strong, Given each Country Sees Grass as Greener on the Other Side", University of Meryland, 23/01/2006

5. Benjamin J. Cohen, "North American Monetary Union: A United States

חילופי משמרות בקרמלין

אלון לוי ויובל בוסתן

ערב הבחירות לנשיאות רוסיה, רב הנסתר על הגלוי בכל האמור ליורשו המיועד של פוטין, דימטרי מדבדב. מי האיש? מה מניעיו? כיצד תשפיע בחירתו על מאבקי הכוחות הפנימיים בקרמלין? מה יעשה פוטין ביום שאחרי?

12 הגברים שנפגשו במוסקבה, התיישבו אל השולחן העגול. בראש השולחן התמקם נשיא רוסיה, ולדימיר פוטין. מימינו, התיישב יורשו המיועד, סגן ראש הממשלה ויו"ר גזפרים, דימטרי מדבדב. הגם שהימים היו ימי סוף הקמפיין לבחירתו של נשיא חדש למדינה הגדולה ביותר בעולם, איש לא נתן דעתו להפרה הבוטה של כללי הפרוטוקול בעצם צירופו של מדבדב לפגישה - המפגש השנתי של מנהיגי מדינות חבר העמים. מדבדב אף קיבל את רשות הדיבור לעשר דקות והציג את ה"אני מאמין" שלו. בסופה של הפגישה, כסצנה הלקוחה מסצנת הסיום של הסרט הסנדק, ניצבו פוטין ומדבדב זה לצד זה בשעה ששאר המנהיגים עברו בזה אחר זה ללחוץ את ידו של הבוס החדש.

הכרזתו של פוטין על בחירתו במדבדב ב-10 בדצמבר, סיפקה מענה לאלו שהאמינו כי פוטין יתמודד על כהונה שלישית רצופה. מרגע שהפך נהיר לכל כי מדבדב יהיה הנשיא הרוסי הבא, עבר מוקד העניין לעתידו של פוטין – מה יהיה חלקו בממשל החדש? האם מדבדב יכהן באופן סמלי, בעוד פוטין ימשוך בחוטים מתפקיד ראש הממשלה? לחילופין, האם יותיר פוטין את מרכז הבמה לנשיא המכהן ויעבור לנהל תחום יחיד, דוגמת מעבר לנהל את גזפרים במקומו של מדבדב?

"לא יתבצעו שינויים מהפכנים מאחר ודימטרי אנטולייביץ' (מדבדב, א.ל. וי.ב.) הוא אחד ממחברי המדיניות הנוכחית", אמר פוטין בפגישה עם המנהיגים. מדבדב הצטרף לדבריו של פוטין וציין כי הקשר למדינות חבר העמים יישאר בראש סדר העדיפויות המדיני של מוסקבה. בהזדמנות אחרת טען מדבדב כי "ארצנו הייתה ונותרה רפובליקה נשיאותית: "אין חלופה אחרת. לא יכולים להתקיים שינויים שלושה או חמישה מוקדי כוח. הנשיא הוא האחראי, ועל פי החוקה הרוסית ישנו רק נשיא אחד".

למסיבת העיתונאים השנתית, האחרונה של פוטין כנשיא, הוזמנו 1,300 עיתונאים מכל העולם. פוטין ציין כי גם אם יהיה ראש ממשלה, לא ינסה לחתור תחת סמכויותיו של מדבדב. למרות זאת, היו

שקראו בין השורות והסיקו כי ייתכן והממשל החדש יציג את מדבדב כנשיא המתמקד בתחומי הכלכלה והחברה, בעוד ראש הממשלה פוטין ימשיך לטפל בנושאי ביטחון וחוץ [1].

הבן המועדף

מדבדב, שחגג בספטמבר האחרון 42 שנים, נולד למשפחה משכילה באחד מפרברי סט. פטרבורג (אז לנינגרד). בשנת 1990 הוענק לו התואר דוקטור למשפטים מטעם האוניברסיטה המקומית. שנה לאחר מכן, התודע מדבדב לראשונה לפוטין, בעת שהלה עבד בצוותו של ראש עיריית סנט פטרבורג אנטולי סובצ'ק.

בנובמבר 1999, שלושה חודשים לאחר שמונה פוטין לראשות הממשלה, צורף מדבדב לצוות המצומצם של פוטין, שהתבסס על אנשים מהעיר סט. פטרבורג. חודש לאחר מכן כבר היה לסגן ראש הסגל בלשכה. מדבדב ניהל את הקמפיין לנשיאות של פוטין ב-2000. מאותו רגע, הדרך לפסגה מבחינתו של מדבדב הייתה מהירה. פוטין דאג שכן חסותו יצורף לדירקטוריון של גזפרים האדירה, וזה הפך לבסוף ליו"ר בעצמו.

ב-2003 מונה לראש הסגל הנשיאותי וב-2005 קודם לתפקיד סגן ראש הממשלה. מאז, נלחש שמו לצדו של סגן ראש הממשלה ושר ההגנה סרגיי איבנוב, כמי שמועמד להחליף את פוטין ב-2008. ב-10 בדצמבר 2007, הכריז פוטין בפומבי כי מדבדב הוא היורש המועדף עליו.

מאז, התגייסה המערכת הפוליטית-כלכלית-תקשורתית כאיש אחד לשם הפיכתו של מדבדב לנשיא רוסיה. כל המפלגות שתמכו בפוטין הכריזו על מדבדב כמועמד המועדף עליהן. התקשורת הרוסית, שברובה המכריע נשלטת על ידי הקרמלין, הציגה את מדבדב באור חיובי ואיפשרה לו חשיפה בלתי מוגבלת בעודה מתעלמת משאר המועמדים. המערכת המשפטית החלה לפסול מועמדים אחרים שנתפסו בעיני הקרמלין כאיום. כוחות הביטחון ואנשי תנועת הנוער "נאשי", הופעלו בתגובה להפגנות אופוזיציה ובמקומות עבודה בכל רחבי המדינה נשמעו עדויות על

איומים על עובדים, לבל יצביעו למישהו אחר.

קמפיין אדיר שכוון כנגד אישים שונים וכלל הפחדה ואיומים, החליש את ההתנגדות למנהיגותם של פוטין או מדבדב [2]. כך למשל, ביטלה הממשלה עצרת של קואליציית המפלגות הפרו-מערבית בראשותו של אלוף העולם בשחמט לשעבר, גארי קספארוב. זה בתגובה, ביטל את תוכניתו להתמודד לנשיאות עקב מה שכינה "חוסר יכולת לקיים כינוס בחירות בעקבות התנגדות השלטונות" [3]. חודש לאחר מכן, פסלו הרשויות את מועמדתו של ראש הממשלה לשעבר מיכאיל קסיאנוב, אחד ממועמדי האופוזיציה המובילים, בחשד לזיוף חתימות בטופס הגשת המועמדות [4].

המערכת הפוליטית-כלכלית-

תקשורתית התגייסה כאיש אחד

לשם הפיכתו של מדבדב לנשיא

רוסיה. כל המפלגות שתמכו

בפוטין הכריזו על מדבדב כמועמד

המועדף עליהן. התקשורת

הרוסית, שברובה המכריע נשלטת

על ידי הקרמלין, הציגה את

מדבדב באור חיובי ואיפשרה לו

חשיפה בלתי מוגבלת בעודה

מתעלמת משאר המועמדים.

ההתגייסות לטובתו של מדבדב נשאה פירות, ושיעורי התמיכה במדבדב נסקו אל מעבר ל-70%. על פי הסקרים, שאר המועמדים נמצאים הרחק מאחור – מנהיג הקומוניסטים, גנאדי ז'יוגאנוב, עם 15% תמיכה ומנהיג הימין הקיצוני, ולדימיר ז'ירינובסקי, עם 11% תמיכה. אנדריי בוגדאנוב, מי שנחשב למועמד הפרו-מערבי המוביל בבחירות אלה, זוכה בסקרים לאחוז תמיכה בודד.

כשפרש את השקפת עולמו במהלך מערכת הבחירות, נשמע מדבדב כמי שמקריא מהחוקה האמריקנית. הוא ציין כי ממשלו יתמקד בהעדפת החירות, חופש הקניין, עצמאות המשפט ורפורמה ליברלית במיסים, שתקדם את היזמות הכלכלית. בהתייחסו ליחסי ארה"ב-רוסיה, אמר מדבדב כי שתי האומות חולקות ערכים משותפים, ולכן הביררה היחידה העומדת בפניהן היא לשתף

פעולה. דבריו ערבו אמנם לאוזניים האמריקניות, אך איש בווינגטון לא טעה לחשוב כי המתיווח בין המעצמות עומדת לפוג. פוטין אולי יפנה את כס הנשיאות, אך רוחו והדרך שהתווה תוסיף ותוביל את רוסיה בשנים הקרובות.

הסילוביקי

לבחירתו של מדבדב כיוורשו של פוטין קדמה תקופה של מאבקי כוחות פנימיים במסדרונות השלטון הרוסי. אלו אפשרו להבחין בשלוש סיעות עיקריות - הסיעה הליברלית, הסיעה הטכנוקרטית וה"סילוביקי", הסיעה הביטחוניסטית, כוללת את אנשי מערכת הביטחון של ברה"מ לשעבר ושל רוסיה [5].

את הסיעה הליברלית מוביל אלקסי קודרין, אחד מוותיקי אנשיו של פוטין, עוד מתקופת סט. פטרבורג. קודרין כיהן עד לאחרונה כשר האוצר הרוסי, ובספטמבר 2007 קודם לתפקיד סגן ראש הממשלה השלישי. על הסיעה נמנים אנשי עסקים וכלכלנים המחזיקים בעמדות ליברליות, בעיקר בתחומי הכלכלה. מבין שלוש הסיעות המובילות, זו הסיעה החלשה ביותר.

סיעת הטכנוקרטית שבה האיש החזק הוא הנשיא המיועד דימיטרי מדבדב, וחברים בה שאר אנשי גזפרום דוגמת המנכ"ל אלכסיי מילר, שואבת את עיקר כוחה מהפרויקטים הלאומיים ברוסיה עליהם הופקד באופן אישי מדבדב בתפקידו האחרון.

הסיעה השלישית והדומיננטית ביותר בעידן פוטין, היא סיעת הסילוביקי. פירוש השם הוא שילוב בין המלים "כוח" ו-"מבנה" ברוסית, מעין שם כולל לכל זרועות הביטחון הממשלתיים. בין הבולטים באנשיה הם איגור סצ'ין, בכיר בסגל הנשיאות, ויקטור איבנוב, יו"ר דירקטוריון חברת אירופלוט ואחד מהאנשים הקרובים ביותר לפוטין, וניקולאי פטרושב, שהחליף את פוטין ב-1999 כראש שירות הפסי"ב.

על אף שתחת הנהגתו של פוטין, נהנים היהודים מיחס הוגן יחסית, המילה יהודי, בוודאי כשהיא נלחשת מפיהם של הלאומנים הרוסים, מתקשרת לאוליגרכים הגדולים ולקריסתה הכלכלית של רוסיה. מאחורי המאבק הזה במדבדב, עומדים אנשי הסילוביקי, אשר מבקשים לערער את מעמדו. יחד עם זאת, הרי שההתגייסות של פוטין לטובתו של מדבדב, אילצה את הסילוביקי לבלוע את הצפרדע, לפחות לעת עתה.

תחום נוסף בו נאבקות הסיעות הוא ענף האנרגיה הרוסי, בו מתמודדים הטכנוקרטיו של מדבדב השולטים בגזפרום, עם הסילוביקי של איגור סצ'ין השולטים ברוסנפט (Rusneft), חברת הנפט הגדולה ברוסיה.

מאבק כוחות נוסף מתקיים בתוך סיעת הסילוביקי. בתחילת אוקטובר 2007, עצרו שירותי הפסי"ב מספר סוכנים מהרשות הלאומית למלחמה בסמים. העומד בראש הרשות, "צאר הסמים" של רוסיה ויקטור צ'רקסוב, מהבולטים שבסילוביקי ברוסיה, נחשב כמי שמסוכסך עם אישים בכירים יותר כראש הפסי"ב ניקולאי פטרושב. בסוף אותו חודש הורעלו למוות שני סוכנים של הרשות למלחמה בסמים. פוטין הציב עצמו בעמדת המתווך שבסכסוך, והמאבק הקלעים [7].

היום שאחרי

ניצחונו הצפוי של מדבדב, וכניסתו לתפקיד, ילוו בחשדנות רבתי בעולם. בקרב מדינות הגוש הדמוקרטי מדבדב אינו מוכר מספיק, ועל אף גישתו החיובית בנאומים כלפי שיתוף פעולה עם המערב, העובדה כי הוא יו"ר גזפרום, קושרת את שמו עם השימוש הפוליטי שעשתה רוסיה בשליטתה בתחום הגז הטבעי מול אוקראינה, בלארוס, גיאורגיה ואחרות.

הגרעין הקשה של הסילוביקי הם אנשי מערכת הביטחון אשר מבקשים להשיב את רוסיה לגדולתה. הדרך להגשמת המטרה עוברת, לדעת חברי הסיעה, בהלאמות נרחבות של הכלכלה, בחיבור הדוק בין המערכת הפוליטית והכלכלית ובהזרמת הון רב למערכת הביטחון הרוסית. הסילוביקי חולקים תפיסות לאומיות רוסיות, ומיעוטם אף אנטישמיים ואסלאמופוביים. הסילוביקי תומכים במשטר ריכוזי חזק, בו לסדר הציבורי שמור מקום גבוה יותר מאשר לדמוקרטיה. במדיניות החוץ המייצגת את התפיסה של הסילוביקי, ארה"ב היא האיום הביטחוני הגבוה ביותר של הרפובליקה הרוסית.

פוטין ומדבדב במהלך מערכת הבחירות. צילום: הקרמלין

כשפרש את השקפת עולמו במהלך מערכת הבחירות, נשמע מדבדב כמי שמקריא מהחוקה האמריקנית. דבריו ערבו לאוזניים האמריקניות, אך איש בווינגטון לא טעה לחשוב כי המתיווח בין המעצמות עומדת לפוג. פוטין אולי יפנה את כס הנשיאות, אך רוחו והדרך שהתווה תוסיף ותוביל את רוסיה בשנים הקרובות.

בין הסיעות מתרחשים מאבקי כוח בכמה תחומים עיקריים. הראשון נגע למרוץ להחלפתו של פוטין, בו התמודדו מדבדב וסרגיי איבנוב, סגן ראש הממשלה ומי שהיה אחראי לכל תחום התעשייה הצבאית. איבנוב, בעצמו מרגל לשעבר, אינו נחשב לאיש החזק ביותר בקרב הסילוביקי והוא אף נתפס לעתים כעצמאי. עם זאת, הוא היה ללא ספק המועמד המועדף על הסיעה. בהקשר זה פרסם לאחרונה עיתון הארץ ידיעה אודות שמועות עקשניות הטוענות כי מדבדב הוא ממוצא יהודי [6].

והתקדם בכהונתו, הוא שינווט את המעצמה הריכוזית גם בשנים הבאות.

הערות

1. Lilia Shevtsova, "Russians should prepare for the unexpected", The Guardian, 20/02/2008
2. Clifford J. Levy, "Putin's Iron Grip on Russia Suffocates Opponents", New York Times, 24/02/2008
3. "Russia's Kasparov won't run for president", AP, 13/12/2007
4. Conor Sweeney, "Putin foe barred from Russian election", Reuters, 27/01/2008
5. Ian Bremmer and Samuel Charap, "The Siloviki in Putin's Russia: Who They Are and What They Want", The Washington Quarterly, Winter 2006-07
6. Anshel Pfeffer, "Rumors that Putin's successor is Jewish has community worried", Haaretz, 22/02/2008
7. Brian Whitmore, "Russia: Uncertainty Over Putin Succession Fuels 'Siloviki War'", RFE/RL, 09/11/2007

בזירה הפנימית, יעמוד מדבדב תחת עיניהם הבוחנות של הסילוביקי. במידה וידבק במדיניות שהוביל פוטין וימצא את הדרך לחיות בשלום עם אנשי מערכת הביטחון הרוסית, יהפוך מדבדב למקובל על המחנה הביטחוניסטי כמעט כמו פוטין. במידה וינסה להצר את צעדיהם, ההשלכות לכך עשויות להיות רבות, מחיסול אנשים בעמדות השפעה המקורבים למדבדב ועד ערעור על שלטונו.

פוטין, המכיר בכוחם של הסילוביקי, המתין ככל שישל עם ההכרעה בדבר זהותו של המועמד הבא לתפקיד הנשיאות. בספטמבר הוא מינה את מקורבו, ויקטור זובקוב, לראש הממשלה. בעשותו כן, הרחיק את המאבק בין שלוש הסיעות מכסא ראש הממשלה, והותיר אותו לחלוטין "מחוץ למשחק" כשרמז שהוא עשוי לתפוס את התפקיד עם השבעתו של מדבדב, בחודש מאי.

עוד בטרם יעזוב את הקרמלין, הצהיר פוטין כי הוא אינו פוסל התמודדות מחודשת ב-2012, כפי שמאפשרת לו החוקה הרוסית. במידה ומדבדב יתקשה לתפקד, החוקה עשויה לשחק תפקיד משמעותי לטובתו של פוטין. במידה והנשיא אינו מסוגל לתפקד או פורש מרצונו, ראש הממשלה הפוך לנשיא בפועל. ב-31 בדצמבר 1999 הפעיל ילצין את הסעיף הזה ופינה את הקרמלין לטובתו של פוטין.

איש אינו מעלה על דעתו כי מדבדב יבחר לפרוש מרצונו. עם זאת, השגשוג הכלכלי ושיקום מעמדה של רוסיה בזירה העולמית, מזוהים עם פוטין ומותירים למדבדב נעליים גדולות במיוחד. ייתכן בהחלט כי פוטין יציב עצמו בעמדת ראש הממשלה על מנת להיות זה שיירש את מדבדב במידה וזה לא יצליח להתמודד עם הציפיות.

כיצד תיראה רוסיה בעידן מדבדב כנשיא ופוטין כראש ממשלה? מעבר למאבקי הכוחות הפנימיים, נראה כי הקו הפוליטי הנוכחי, השואף להשיב את רוסיה למשבצת שננטשה על ידי ברה"מ בסוף שנות ה-80, יימשך. על אף הרטוריקה המתונה של מדבדב, הופעתו הנינוחה והתמקדותו בנושאים כלכליים במקום בנושאים מדיניים, מדובר במשפטן מבריק ומוערך, שאינו נרתע ממדיניות תקיפה ומעריפת ראשים כשצריך.

בסיכומו של דבר נראה כי רצונם של הסילוביקי לחזור לימיה העליזים של המלחמה הקרה, רצון שהלך והשתלט על מדיניות החוץ הרוסית ככל שהלך פוטין

תקדים קוסובו

אלון לוי ויובל בוסתן

הונגריה והבלקן ומשם למרכז ולמערב אירופה.

בתוך חודשים ספורים, חתמה גזפרום על חוזה להנחת הצינור בבולגריה והונגריה. ההסכם עם סרביה משלים לרוסים רצף לתוואי העיקרי של הצינור ומציב אותם ביתרון משמעותי מול החלופה האירופית. יתרה מכך, הסכמי רכישת הגז ארוכי הטווח שחתמה רוסיה עם הרפובליקות הסובייטיות לשעבר במרכז אסיה, הותירו מצאי מדולל של גז אותו יכולים באיחוד האירופי לרכוש. עד כדי כך, שבאיחוד שוקלים מחדש את כדאיותו של הפרויקט כולו.

מדבדב הגיע לסרביה כמי שבא לגזור קופון עבור התמיכה הרוסית בסרביה בסוגיית קוסובו. ההסכם שנחתם בין גזפרום לחברת הגז הסרבית הלאומית, כולל הקמתה של חברה חדשה, שתעסוק בהקמת מאגר גז תת קרקעי ובהקמת צינור הגז. שווי העסקה הכולל מוערך בכ- 1.5 מיליארד דולר, סכום נמוך ביחס לתמורה שעומדים הרוסים לקבל. 600 מיליון דולר מהסכום יוקדשו לרכישת רוב בחברת הנפט הלאומית של סרביה, NIS, ו-730 מיליון דולר יושקעו בחברה עצמה, בכדי להפכה למודרנית ותחרותית [3].

לחשש מהפיכת העצמאות הקוסוברית לתקדים שותפות מדינות רבות בעולם, כולל מהאיחוד האירופי. ההכרה הבינלאומית בקוסובו עשויה להצית סדרה ארוכה של הכרזות עצמאות חד-צדדיות, אשר תגרום לקרע במדינות רבות ותערער את היציבות הבינלאומית.

ערש התרבות הסרבית

אובדן קוסובו, בפרט באופן בו נעשו הדברים, נתפס כמכה קשה לאינטרסים הלאומיים ולתרבות הסרבית. על פי הטענה האלבנית, שעודנה שנויה במחלוקת בקרב חוקרים, מקור האלבנים בעמים האיליריים ששלטו בחלקים נרחבים בבלקן, כולל בקוסובו, עוד במאה ה-4 לפנה"ס, בעוד ראשוני השבטים הסלאביים היגרו אל קוסובו רק מהמאה

הכרזת העצמאות הקוסוברית עוררה מחול שדים בעולם. משפטנים בינלאומיים נדרשו לסוגיית חוקיות המהלך, מדינות רבות נתקפו חששות כבדים באשר לשאיפותיהם של מיעוטים בשטחן, והמתיחות הבין-גושית התגברה. מהן השלכות הכרזת העצמאות הקוסוברית? מדוע בוצע המהלך באורח חד-צדדי? מהן הבעיות הנובעות מהמהלך?

ודרום אוסטיה, שתי המובלעות הפרו-רוסיות בגאורגיה, בטרנסניסטריה שבגבול אוקראינה-מולדובה, בצי'ניה ובעשרות מקומות על פני הגלובוס, התקדים הקוסוברי מעורר התעניינות מצד אחד, וחששות עמוקים מן העבר השני. עם התחזקות חלומות העצמאות של קבוצות אתניות ברחבי העולם, גובר קולם של חוזי השחורות, הסבורים כי במקומות רבים בעולם המצב עלול להתדרדר לכדי מרחץ דמים קשה.

מלחמת הצינורות

לביקור מדבדב בבלגרד הייתה מטרה נוספת. תחת הכובע של יו"ר גזפרום, הוא הגיע על מנת לחתום על עסקה בתחום הגז הטבעי. עסקה זו נתנה את החותמת הסופית למאבק שניטש בשנתיים האחרונות בין רוסיה לאיחוד האירופי. לאחריה, הכריזו מומחים בתחום כי רוסיה ניצחה ב"מלחמת הצינורות" [2].

בינואר 2006, עשתה רוסיה שימוש נרחב ראשון בשליטתה בתחום הגז הטבעי. היא העלתה את מחיר הגז למערב אירופה והכפילה את המחיר לאוקראינה וגיאורגיה. החשש האירופי מהגברת התלות בצריכת הגז הרוסי, הובילה את מנהיגי האיחוד לתור אחר חלופות. ביוני 2006, הציגו באיחוד את פרויקט "נבוקו" (Nabucco), שנועד להזרים גז מאזרבייג'אן ואיראן. התוואי המתוכנן עובר ממרכז אסיה לטורקיה, ומשם, דרך בולגריה, רומניה והונגריה, לאוסטריה ולמערב אירופה.

ביוני 2007, הציגה רוסיה את החלופה שלה לפרויקט האירופי, בדמות מיזם משותף בין גזפרום לתאגיד האיטלקי "אני" (Eni). הפרויקט החדש, שכונה "הזרם הדרומי" (South Stream), נועד לספק גז טבעי למדינות דרום ומרכז אירופה, באמצעות קו אספקה חדש שיוקם בין רוסיה לאיטליה. הקטע הראשון של הצינור צפוי להשתרע מרוסיה עד בולגריה. משם, הוא יתפצל לשני קטעים. הראשון יעבור בנתיב קצר לאיטליה דרך יוון. השני עובר בדיוק בתוואי המתוכנן של "נבוקו" – דרך

שבוע לפני הבחירות לנשיאות רוסיה, נחת הנשיא המיועד, דימיטרי מדבדב, בבירת סרביה, בלגרד. ביקורו של מדבדב, האחרון שלו מחוץ לרוסיה לפני הבחירות, נועד להבהיר כי מורת הרוח שהפינה רוסיה מהכרזת העצמאות הקוסוברית לא תחלוף עם יציאתו של פוטין מהקרמלין.

לרוסיה וסרביה קשרים תרבותיים ודתיים. באופן מסורתי, מצאו לאומנים ודתיים בשני העמים חיבור חזק. מבחינת הרוסים, הכרזת העצמאות של קוסובו, בתמיכה מערבית, היא האחרונה בשורה ארוכה של מהלכים שמטרתם צבירת יתרון אסטרטגי אמריקני על פני רוסיה. קדמו לה התרחבות האיחוד האירופי ונאט"ו מזרחה, תמיכה מערבית במהפכות הצבעוניות בשלוש רפובליקות לשעבר של ברה"מ, התוכנית האמריקנית להצבת מערכת נגד טילים בצי'ניה ובפולין וצעדים נוספים.

עוד בטרם ההכרזה, הצהירו הרוסים כי לעולם לא יאפשרו את קבלתה של קוסובו העצמאית לאו"ם [1]. הכרזת העצמאות על אף התנגדות הקרמלין, העמידה את מוסקבה במבוכה מסוימת. נהיר כי בנות בריתה האחרות של רוסיה הנמצאות תחת לחץ מערבי, חשות כיום בטוחות פחות תחת מטריית ההגנה הרוסית.

מעל כל אלו, יוצא קצפם של הרוסים על עצם התקדים הנובע מעצם ההכרה הבינלאומית בעצמאות הקוסוברית. לראשונה מכריז חבל ארץ באופן חד-צדדי על היפרדותו ממדינה ריבונית וחברה באו"ם, בברכת חלק מהקהילה הבינלאומית. לנקודה זו שותפות מדינות רבות בעולם, כולל מהאיחוד האירופי. תקדים קוסובו עשוי להצית סדרה ארוכה של הכרזות עצמאות חד-צדדיות, אשר תגרום לקרע במדינות רבות ותערער את היציבות הבינלאומית.

בחבל הבאסקים, ברשות הפלשתינית, בקשמיר, בטיוואן, בסרי-לנקה ובמקומות אחרים, כבר הצהירו מנהיגי המיעוטים הנאבקים לעצמאות כי הם עשויים להסיק מסקנות בקרוב כתוצאה מהמתרחש. הכורדים בטורקיה ובעיראק עוקבים אף הם אחר המתרחש. באבחזיה

התמיכה האמריקנית בעצמאות הקוסוברית, עוררה זעם בסרביה, שם נתפסת ארה"ב כאחראית לפירוק ההדרגתי של המדינה. על אף שהאיחוד האירופי מילא תפקיד מכריע בהכרזת העצמאות, חלקו מוצנע באופן יחסי. כך, בעוד ששגרירות ארה"ב הועלתה באש ואף ידוע על הרוג אחד באירוע הזה, ספג האיחוד האירופי ביקורת קלה מצד הרוסים והסרבים. מבין 27 מדינות האיחוד, ישנן חמש מדינות שהביעו התנגדות למהלך – ספרד, החוששת ממהלך דומה מצד הבאסקים או הקטאלונים, יוון וקפריסין המתנגדות לעצמאות טורקית בצפון האי, רומניה וסלובקיה.

הטלת האחריות על האמריקנים מתקשרת לעמדה הרוסית, אולם גם מבטאת עמדה סרבית פרקטית. הסרבים עד כה נמנעו בשנים האחרונות מלפעול בצורה תוקפנית בנושא קוסובו, בשל רצונם להצטרף לאיחוד האירופי. בכירים באיחוד האירופי אף קשרו במהלך השנים בין הסכמה סרבית לעצמאות קוסובו ובין צירוף המדינה הבלקנית לגוש הכלכלי העצום. הסרבים, שהתנגדו לעצמאות והציעו אוטונומיה נרחבת לאלבנים כפתרון של פשרה, מעוניינים בחלקם הגדול עדיין להצטרף לאיחוד האירופי ועל כן נוהרים במעשיהם.

ב-22 בפברואר 2008, נמסר כי המגעים בין סרביה והאיחוד הוקפאו לפי שעה, בשל ההפגנות האנטי-מערביות בבלגרד. ההערכה שקדמה לאירועי העצמאות של קוסובו, הייתה כי סרביה תהפוך לחברה באיחוד האירופי לא לפני 2015. כעת, נראה כי צירופה של סרביה נדחה לזמן לא ידוע. ההשלכה המיידית כמובן, היא התקרבות נוספת בין בלגרד למוסקבה, אשר עשויה להשפיע לא רק על מדיניות החוץ הסרבית, אלא גם על ענייני פנים שונים.

גבול חדש במלחמה הקרה השנייה

ככל שמדינות נוספות מכירות בקוסובו, מתקבע הגבול בין קוסובו לסרביה לאזור מתיחות נוסף בין הגוש הריכוזי לגוש הדמוקרטי. מפת הבלקן הנוכחית, הופכת את סרביה למובלעת המוקפת במדינות המשתייכות לאיחוד האירופי, או מדינות המצויות בתהליך קבלה לאיחוד.

כמחצית מתושביה הסרבים של קוסובו, חיים בצפון קוסובו, שם כולל למספר מחוזות הגובלים בדרומה של סרביה. תושבי האזור נהנים מאוטונומיה מלאה, ועיקר חייהם הכלכליים והתרבותיים תלויים בסרביה. ממשלת סרביה התחייבה בעבר להגן על המיעוט הסרבי,

מימין לשמאל: מדבדב, פוטיץ, נשיא סרביה טאדיץ' ורה"מ הסרבי קושטוניצה. צילום: הקרמלין

בתוך חודשים ספורים, חתמה גזפרום על חוזים להנחת הצינור בבולגריה והונגריה. ההסכם עם סרביה משלים לרוסים רצף לתוואי העיקרי של הצינור ומציב אותם ביתרון מול החלופה האירופית.

1998 התדרדרו פני הדברים לכדי מלחמה בין שתי הקבוצות האתניות, כשהסרבים בחבל נתמכים על ידי הממשלה הסרבית, והאלבנים מקבלים סיוע מארגוני גרילה וטרור אלבניים. 3,000 סרבים ו-12,000 אלבנים לערך, קיפחו את חייהם במהלך המלחמה.

טענות האלבנים בדבר הרג של 100,000 בני אדם וניסיון סרבי לבצע טרנספר לאלבנים, הוביל למתקפת נאט"ו ב-1999. בסיומה, הפכה קוסובו לשטח מנדט של נאט"ו. אירועים אלו גרמו שוב לנדידות אוכלוסיה. כיום מתגוררים בחבל כ-2 מיליון בני אדם. 90% הם אלבנים ו-5% בלבד הם סרבים, המרוכזים ברובם באזור הצמוד לגבול עם סרביה.

האמריקנים סופגים אש

אובדן חבל קוסובו מבחינת הסרבים, מגיע פחות משנתיים לאחר הכרזת העצמאות של מונטנגרו, שניתקה את סרביה ממוצא לים האדריאטי. יותר מרבע מיליון קמ"ר היה שטחה של יוגוסלביה. לאחר הכרזת העצמאות של שש רפובליקות שונות, נותרה סרביה, בעבר עמוד השדרה של המדינה היוגוסלבית, כשהיא משתרעת על שטח של 77,000 קילומטר בלבד. מלבד החשיבות הדתית-היסטורית, בקוסובו מרוכזים מאגרים גדולים ביותר של פחם ואוצרות טבע אחרים, שטרם נוצלו.

ה-7 לספירה. טענה זו משמשת את האלבנים בדיון ההיסטורי לגבי זהות העם שישב בקוסובו קודם לכן.

קוסובו, ש"החליפה ידיים" במשך שנים רבות בין כובשים שונים, הפכה לחלק מסרביה ב-1208, ואף הייתה למרכז הפוליטי והדתי של סרביה שנים לאחר מכן. ב-28 ביוני 1389, יום המכונה גם חג וידובדאן על שמו של אחד מקדושי הכנסייה האורתודוקסית, התחולל הקרב על קוסובו - אירוע היסטורי מכונן בעיני הסרבים ובעל משמעויות לאומיות ודתיות רבות משקל. בקרב נלחמו 140,000 חיילים מהאימפריה העות'מאנית מול 70,000 סרבים, שנאלצו להיכנע. האירוע הטראומטי נחקק כמאורע הירואי בדברי ימי סרביה, אשר השפיע רבות על הפולקלור המקומי.

מדיניות האימפריה העות'מאנית הייתה לאסלם את החבל, כפי שנהגה גם במקומות אחרים. על פי כמה מחקרים, בשנת 1876, כ-500 שנה לאחר תחילת הכיבוש העות'מאני, 64% מתושבי החבל היו סרבים. בשנה זו נאלצו כ-300,000 סרבים לנוס מהחבל. כתוצאה מכך, ירד חלקם של הסרבים באוכלוסיה ל-40% בלבד.

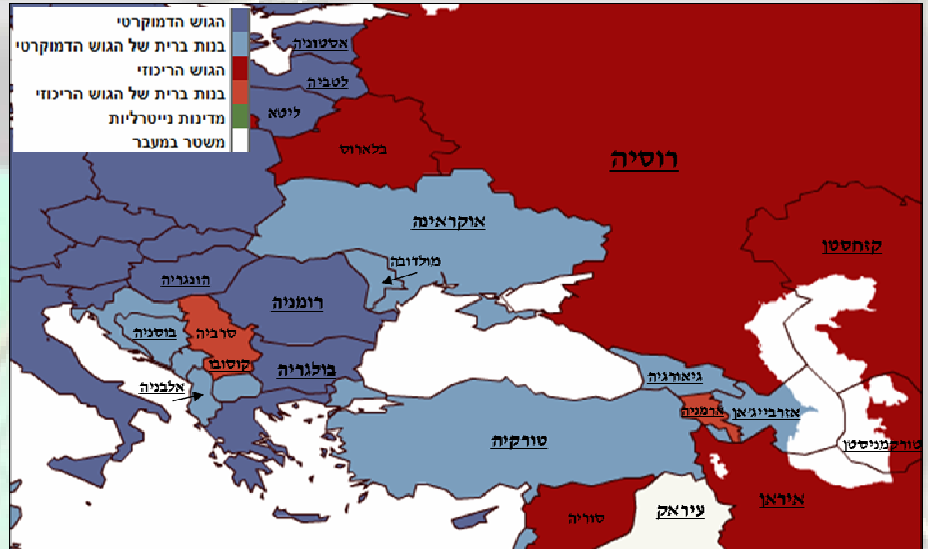
קוסובו המשיכה להשתייך לסרביה ולאחר מכן ליוגוסלביה, לכל אורך השנים. פירוקה של המדינה הקומוניסטית בשנות ה-90, הותיר את קוסובו בידי הסרבים, אולם החיכוך האתני בין הסרבים והאלבנים התגבר. ב-

הערות

1. Louis Charbonneau, "An independent Kosovo can never join U.N.: Russia", Reuters, 16/01/2008

2. Oleg Shechrov, "Russia Signs Serbia, wins "pipeline war" with EU", Reuters, 25/01/2008

3. "Medvedev signs pipeline deal in Serbia, underscoring old ties", AP, 25/02/2008

הזיקה העולמית של המדינות במזרח אירופה

בהקשר זה, נראה כי דבר לא יעצור את התוכנית האמריקנית לפרוס מערכת הגנה מפני טילים במזרח אירופה, ואת ההשקעה הרוסית בפיתוח טילים מתקדמים בתגובה.

ההתקרבות הסרבית לרוסיה תקבל את ביטויה במעין מרוץ חימוש בין סרביה וקוסובו, בין נשק רוסי ונשק אמריקני. בשנים האחרונות עובר צבא סרביה רפורמה בדרך להפכו לצבא מודרני ומקצועי. ב-2010 על פי התוכנית, יהיו כל משרתי הצבא הסרבי אנשי קבע. החי"ר הסרבי נמצא בתהליך התחמשות ומשתמש בציוד חדש יחסית. שאר זרועות הצבא לוקים בנושא הזה, ויש להניח כי הרוסים ימצאו בכך הזדמנות בכדי להפוך את הצבא הסרבי לכוח משמעותי.

מצדו השני של הגבול, עדיין אחראים כוחות נאט"ו על הביטחון. בשלב מסוים, יהיה צורך להחליט בנאט"ו האם הסתיימה המשימה בקוסובו. במצב שכזה, יתעורר הצורך להקים צבא קוסוברי מקצועי, על טהרת הנשק האמריקני והאירופי.

תקדים קוסובו מעורר תקווה בקרב קבוצות אתניות שונות הרוצות מדינה משלהן, בעודו יוצר חשש רב בקרב מדינות רבות אחרות. המהלך החד-צדדי מצדו של הגוש הדמוקרטי עלול לעורר סדרה של אירועים דומים ברחבי העולם, עם פוטנציאל גבוה להפוך לאירועי דמים. המאבק הבין-גושי המתעצם עומד להוביל, כך נראה, למאבקים בין מדינות חסות בזירות רבות נוספות ולמרוץ חימוש עולמי.

ותסריט עתידי אפשרי, הוא סיפוחו של צפון החבל לסרביה.

שאר 50,000 הסרבים בקוסובו פזורים ברחבי המדינה הצעירה, והם נתונים ברובם להטרדות חוזרות ונשנות מצד הרוב האלבני. החלפתם של כוחות נאט"ו הפזורים בקוסובו בכוחות קוסוברים, עשויה להחיש את מנוסתם של הסרבים המקומיים לצפון קוסובו או לסרביה עצמה.

הקמתה של מדינה אלבנית שנייה מעוררת רגשות לאומיים אירידינטיים. סיפוחה של קוסובו לאלבניה כחלק מ"אלבניה הגדולה" הוא חלום ישן עבור אלבנים רבים. למרות זאת, אזרחי המדינה הצעירה מקפידים להדגיש עד כמה את קוסובו כמדינה נפרדת ובעלת סמלים ותרבות משלה.

הכרזת העצמאות החד-צדדית של קוסובו הותירה ללא מענה את שאלת גורלו של צפון קוסובו הסרבי ואת אפשרות האיחוד עם אלבניה. לפי שעה, נראה כי חוסר הוודאות גוזר על הגבול הסרבי-קוסוברי להפוך לאחד המקומות המבוצרים והחמושים ביותר באירופה.

השאלה כיצד יגיבו הרוסים להכרזת העצמאות הקוסוברית טרם נענתה. בעבר איימו הרוסים כי במידה וקוסובו תכריז על עצמאות, יסייעו הרוסים למובלעות הפרו-רוסיות בגיאורגיה, אזרבייג'אן ומולדובה, להפוך למדינות עצמאיות. מבחינת הרוסים, הכרזת העצמאות הבהירה להם כי האמריקנים "לא סופרים אותם" אפילו באזורים בעלי עניין לרוסיה. מבחינת הגוש הדמוקרטי, הגברת ההשפעה האמריקנית-אירופית בשטחי הגוש הקומוניסטי לשעבר תימשך על אף מחאות הקרמלין.

רוחות של פיוס

אלון לוי ויובל בוסתן

לראשונה מזה כשני עשורים, עומד בראש מדינה באירופה מנהיג קומוניסטי מוצהר. הבחירות בקפריסין העלו את דימיטריס כריסטופיאס לראש הפירמידה הפוליטית במדינת האי, והפיחו חיים במאמץ רב השנים של הקהילה הבינלאומית לאחד את החלק היווני והחלק הטורקי של קפריסין, לאחר 34 שנות ניתוק.

הנשיא החדש

כריסטופיאס הוא מזכ"ל המפלגה המרקסיסטית-לניניסטית של קפריסין, ובעבר כינה את קריסתה של ברה"מ "פשע נגד האנושות". בחלוקה הפנימית באיחוד האירופי בין המחנה השמרני הפרו-אמריקני בהנהגתם של מרקל סרקוזי ובראון, ובין המחנה השמאלי הפרו-אירופי שבו ראש ממשלת ספרד ספאטרו הוא הבולט, הופך כריסטופיאס את קפריסין לסמן השמאלי ביותר באיחוד האירופי.

כמי שתומך במאבק הקובני – תומכיו נוהגים לנופף בעצרות פוליטיות בתמונות ובדגלים בהם מופיע דיוקנו של צ'ה גווארה, והנשיא החדש הואשם על ידי יריביו כי בדעתו להפוך את קפריסין ל"קובה", עשוי כריסטופיאס להפוך לכאב ראש לא קטן עבור האיחוד האירופי ואמריקנים כאחד.

כריסטופיאס נולד בשנת 1946, בעיר הנמל קירניה, כיום חלק מקפריסין הטורקית, למשפחה ממעמד הפועלים הקפריסאי. הוא למד במוסקבה, שם רכש את תואר הדוקטור בהיסטוריה והכיר את אישתו. ב-1974, השנה שבה פלש הצבא הטורקי לצפון האי, שב כריסטופיאס לקפריסין ונכנס לחיים הפוליטיים.

מיד עם בחירתו, הזדרז כריסטופיאס להפיג את חששות הקהילה העסקית באי והתחייב כי לא יפעל לפגוע בשוק החופשי של קפריסין. במרכז מדיניותו, כאמור, ניצבת הבטחתו לפעול לאיחודו המחודש של האי, אשר ב-34 השנים האחרונות מחולק בין היוונים והטורקים. אחד מראשונים המגיבים לניצחונו של כריסטופיאס היה מהמט עלי טאלאט, נשיא קפריסין הטורקית, שאמר כי לא תהיה זו הפתעה עם בעיית קפריסין תיפתר עד סוף השנה. טאלאט, שנולד אף הוא בקירניה, מעוניין כרוב הטורקים באי, להתאחד עם החלק היווני.

הדרך לאיחוד

לאיחוד האי משמעות דרמטית גדולה עבור האיחוד האירופי – הוא יסלול את

ב-1974 הובילו לאומנים יוונים הפיכה צבאית בקפריסין. השלטון הקודם באי, שהורכב מהנהגה יוונית וטורקית, הודח. טורקיה, שחששה מהשלכות המהלך על הטורקים האתניים שהתגוררו בקפריסין מאז ימיה של האימפריה העות'מאנית, שלחה כוחות צבא לאי, ואלו השתלטו על חלקו הצפוני.

עם תום הקרבות התרחשו חילופי אוכלוסייה באי: 160,000 יוונים נסו דרומה אל מה שמכונה כיום הרפובליקה של קפריסין או קפריסין היוונית. מן העבר השני, 50,000 טורקים נטשו את ביתם ונסו צפונה אל הרפובליקה הטורקית של צפון קפריסין

ב-2004, הציג מזכ"ל האו"ם, קופי ענאן, תוכנית לאיחוד בקפריסין. בבסיסה, כללה התוכנית הקמת מעין פדרציה באי, שתשמור על זכויות הקבוצות האתניות ותחלק את מוקדי הכוח, בכפוף לגודל האוכלוסיות השונות. התוכנית הועמדה למשאלי עם בשני חלקי האי. בחלק היווני היא נדחתה על ידי שלושה רבעים מהבוחרים, בעוד שבחלק הטורקי 65% תמכו בה.

ב-17 בחודש שעבר, נערך הסיבוב הראשון בבחירות לנשיאות. שלושת המועמדים המובילים – הנשיא המכהן פאפאדופולוס, דימיטריס כריסטופיאס מהמפלגה הקומוניסטית ואיוניס קסולידיס מהמפלגה הדמוקרטית-שמרנית, זכו ליותר מ-30% תמיכה כל אחד, כשדווקא הנשיא המכהן פאפאדופולוס נותר מאחור. ב-24 בחודש זכה כריסטופיאס הקומוניסט בסיבוב השני, עם 53% מהקולות.

סקרים שנערכו באי טרם הסיבוב השני מצאו מתאם בין פרופיל הבוחרים של כל מועמד, ובין ההשקפה הפוליטית באשר לתוכניתו של מזכ"ל האו"ם לשעבר ענאן. 40% ממתנגדי התוכנית הצביעו עבור פאפאדופולוס, עבור כריסטופיאס רק 24% עבור קסולידיס. מקרב תומכי התוכנית, 62% תמכו בקסולידיס, 33% בכריסטופיאס ורק 5% בפאפאדופולוס. מחנה המצביעים של כריסטופיאס אם כן, מייצג דרך אמצעית שאינה פוסלת מעיקרה את תוכנית ענאן.

צירופם של תושבי קפריסין הטורקית לאיחוד במסגרת קפריסין המאוחדת. אירופה, המעבבת באופן שיטתי את צירוף הטורקים לאיחוד, עשויה למצוא עצמה בתוך חודשים מספר מתמודדת עם מעין כניסה טורקית לאיחוד האירופי בדת האחורית. הפיצול באי הוא אחד מהמכשולים איתם מתמודדת טורקיה בנסותה להתקבל לאיחוד האירופי. זו אחת הסיבות שבגינה תומכים רוב תושבי האי הטורקיים באיחוד כזה או אחר עם החלק היווני.

איחוד קפריסין יהפוך גם את החלק הטורקי לחלק מהאיחוד האירופי, ובכך יפגע בחופש התנועה של טורקיה לקפריסין. מנגד, פיוס בין טורקיה לקפריסין היוונית יכול בהחלט להניע מחדש את תהליך ההצטרפות של טורקיה לאיחוד האירופי, צעד בו עדיין תומכים מרבית הטורקים.

בחלוקה הפנימית באיחוד האירופי בין המחנה השמרני הפרו-אמריקני בהנהגתם של מרקל סרקוזי ובראון, ובין המחנה השמאלי הפרו-אירופי שבו ראש ממשלת ספרד ספאטרו הוא הבולט, הופך כריסטופיאס את קפריסין לסמן השמאלי ביותר באיחוד האירופי.

בשולי האיחוד הקפריסאי אך כפועל יוצא ממנו, סביר כי קפריסין המאוחדת תסיר את התנגדותה לעצמאות קוסובו. העמדה הקפריסאית הרשמית נגזרת מחששות החלק היווני משאיפות העצמאות של החלק הטורקי. לאחר האיחוד, נראה כי יישור קו עם מרבית מדינות אירופה בסוגיית קוסובו יהפוך לשאלה של זמן. הכרה קפריסאית בקוסובו תותיר רק שלוש מדינות באיחוד שלא יכירו במדינה הצעירה – ספרד, רומניה וסלובקיה.

הנשיא כריסטופיאס הודיע לאחר הבחירות כי יכבד את הבטחותיו ויפגש עם נשיא צפון קפריסין "בקרוב". הסתברות להשגת הסדר היא די גבוהה, ותלויה למעשה רק בתושבים היוונים של האי. הקהילה הבינלאומית בכלל והאיחוד האירופי בפרט, מפעילים לחץ עצום על כריסטופיאס כדי שיזרז את המגעים לפתרון הסכסוך הארוך ביותר באירופה כיום.

הנשיא הנבחר, דימיטריס כריסטופיאס - יוביל לאיחוד? צילום: האתר הרשמי

בשולי האיחוד הקפריסאי אך כפועל יוצא ממנו, סביר כי קפריסין המאוחדת תסיר את התנגדותה לעצמאות קוסובו. העמדה הקפריסאית הרשמית נגזרת מחששות החלק היווני משאיפות העצמאות של החלק הטורקי. לאחר האיחוד, נראה כי ישור קו עם מרבית מדינות אירופה בסוגיית קוסובו יהפוך לשאלה של זמן.

ישנם יוונים הנהנים ממשחר זול עם החלק הטורקי, ומפיקים רווח נאה, במוכרם את הסחורה הזולה בחלק היווני. איחוד עם החלק הטורקי יזכה לתמיכה בקרב הציבור היווני בעיקר אם זה ישוכנע כי ביטחונו האישי והכלכלי לא ייפגע.

אם לשפוט על פי הצהרות שנשמעו בצפון קפריסין בשבוע האחרון, הרי שכדאי ליוונים להחליט במהרה – לאחר הכרזת העצמאות הקוסוברית, סבורים הטורקים בצפון האי כי בידיהם אופציה חדשה לשבור את הבידוד הבינלאומי. חלק גדול מהמדינות המתנגדות לעצמאות קוסובו, ובפרט אלו הנמנות על הגוש הריכוזי, עשויות לתמוך בעצמאות טורקית כתגובה לתמיכת האיחוד בקוסובו.

ניצחונו של כריסטופאס, הפך גם לשירת היום בקרב מנהיגי מפלגות קומוניסטיות ברחבי אירופה, הרואים בניצחונו פתח של תקווה, לתחילתה של מגמה חדשה באירופה. לפי שעה, נראה כי כריסטופאס ייאלץ להתפשר על חלק גדול מתפישותיו הכלכליות בשל הצורך לעמוד ביעדים הנוקשים של האיחוד האירופי. הביטוי לתפישותיו יתקבל ככל הנראה בגזרת יחסי החוץ של קפריסין – מדינות הציר הלטיני האנטי-אמריקני ואולי אף מדינות רדיקליות במזרח התיכון כסוריה הקרובה, יזכו להזדמנות להדק את יחסיהן עם מדינה החברה באיחוד האירופי.

ארה"ב מעוניינת אף היא בפתרון מוסכם בקפריסין, לא מעט בשל הסיבה כי הן יוון והן טורקיה הן חברות בנאט"ו, והתחממות ביחסים באזור תתרום לשיתוף הפעולה, בפרט על רקע המתחות הגוברת בין האיחוד האירופי לטורקיה. היוונים בקפריסין הם כרגע הסקפטיים היחידים באשר לאיחוד. אמנם נראה כי בארבע השנים האחרונות חלה ירידה בהתנגדות שלהם להקמת פדרציה יוונית-טורקית בקפריסין אך יחד עם זאת, נותרו מספר בעיות מבחינת היוונים שחייבות למצוא מענה.

הבעיה הראשונה נוגעת לנוכחות הצבאית הטורקית הגדולה באי, המתקיימת באופן רציף מאז 1974. נהיר לכל כי בהסדר עתידי יצטרכו הטורקים להסיג את כוחותיהם מהאי. בעיה אחרת הנוגעת לשלטון הטורקי בצפון האי, קשורה למדיניות ההגירה של אנקרה. מאז 1974 היגרו רבבות אזרחים מטורקיה לקפריסין, כחלק ממדיניות ממשלת טורקיה לחזק את צפון האי. בעיני היוונים, מתיישבים אלה הם לא פחות מקולוניאליסטים שהובאו בכדי לנצח את הדמוגרפיה, ורוב היוונים מעוניינים שהמהגרים הטורקיים ישובו לטורקיה. לבסוף, שאלת רכושם של 210,000 הקפריסאים שעקרו מביתם במסגרת חילופי האוכלוסין בשנות ה-70, עשויה אף היא לעלות על שולחן הדיונים.

מחוץ למסגרת הדיונים ראוי לציין כי יוונים רבים נהנים מהמצב הקיים. מאחר ורמת החיים בחלק היווני גבוהה עדין פי שלוש מאשר רמת החיים בחלק הטורקי,

